

**SYLABUS**  
dotyczy cyklu kształcenia 2022 - 2025

Rok akademicki 2023/2024

**1. PODSTAWOWE INFORMACJE O PRZEDMIOCIE**

Nazwa przedmiotu	<b>Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami historii języka</b>
Kod przedmiotu*	IC3/27
nazwa jednostki prowadzącej kierunek	Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa
Nazwa jednostki realizującej przedmiot	Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa (Zakład Onomastyki)
Kierunek studiów	Filologia polska
Poziom studiów	I stopień
Profil	ogólnoakademicki
Forma studiów	stacjonarne
Rok i semestr/y studiów	rok drugi / semestr trzeci i czwarty
Rodzaj przedmiotu	kierunkowy
Język wykładowy	polski
Koordynator	dr hab. prof. UR Ewa Oronowicz-Kida
Imię i nazwisko osoby prowadzącej / osób prowadzących	dr hab. prof. UR Agnieszka Myszka, dr hab. prof. UR Ewa Oronowicz-Kida, dr Małgorzata Kułakowska

\* -opcjonalnie, zgodnie z ustaleniami w Jednostce

**1.1. Formy zajęć dydaktycznych, wymiar godzin i punktów ECTS**

Semestr (nr)	Wykł.	Ćw.	Konw.	Lab.	Sem.	ZP	Prakt.	Inne (jakie?)	Liczba pkt. ECTS
3	15	15							4
4	30	30							4

**1.2. Sposób realizacji zajęć**

w formie tradycyjnej

zajęcia realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość

**1.3 Forma zaliczenia przedmiotu (z toku) (egzamin, zaliczenie z oceną, zaliczenie bez oceny)**

zaliczenie z oceną, EGZAMIN

**2. WYMAGANIA WSTĘPNE**

- Zaliczenie z przedmiotu „Gramatyka opisowa języka polskiego” - w zakresie z fonetyki i fleksji.
- Znajomość i rozumienie zasad opisowej gramatyki języka polskiego -

podstawowa wiedza z zakresu fonetyki, morfonologii, słowotwórstwa i fleksji; umiejętność określania cech artykulacyjnych głosek polskich, alternacji tematycznych, wskazywania formantów słowotwórczych.

### 3. CELE, EFEKTY UCZENIA SIĘ, TREŚCI PROGRAMOWE I STOSOWANE METODY DYDAKTYCZNE

#### 3.1 Cele przedmiotu

C <sub>1</sub>	Zdobycie podstawowych umiejętności w zakresie samodzielnej historycznojęzykowej analizy tekstów.
C <sub>2</sub>	Przyswojenie podstawowych wiadomości z historii języka polskiego.
C <sub>3</sub>	Zdobycie umiejętności i wiedzy pozwalającej tłumaczyć współczesne zjawiska językowe w kontekście procesów historycznojęzykowych.

#### 3.2 Efekty uczenia się dla przedmiotu

EK (efekt uczenia się)	Treść efektu uczenia się zdefiniowanego dla przedmiotu	Odniesienie do efektów kierunkowych <sup>1</sup>
EK_01	Student(ka) zna i rozumie badania języka polskiego w kontekście diachronicznym i synchronicznym; zna i rozumie podstawowe procesy historyczne związane z rozwojem języka polskiego.	K_Wo6
EK_02	Student(ka) stosuje podstawową terminologię językoznawczą właściwą dla historycznego opisu polszczyzny.	K_Wo2
EK_03	Student(ka) potrafi wskazać podobieństwa i różnice w historycznym rozwoju języka polskiego w stosunku do innych języków słowiańskich i indoeuropejskich.	K_Uo1
EK_04	Student(ka) umie wskazać i wyjaśnić rezultaty różnych językowych procesów historycznych; potrafi rekonstruować i interpretować historyczne postacie współczesnych form językowych (głównie w zakresie fonetyki).	K_U12 K_Ko1

#### 3.3 Treści programowe

##### A. Problematyka wykładu

Treści merytoryczne
1. Rozpad wspólnoty praindoeuropejskiej. Rodziny języków indoeuropejskich. Rozpad wspólnoty prasłowiańskiej. Podział na grupy wschodniosłowiańską, zachodniosłowiańską i południowsłowiańską. Zróżnicowanie grupy zachodniosłowiańskiej. – 2 godz.
2. Periodyzacja dziejów języka polskiego i najdawniejsze zabytki języka polskiego. Grafia zabytków języka polskiego. Rozwój polskiej ortografii. – 2 godz.

<sup>1</sup> W przypadku ścieżki kształcenia prowadzącej do uzyskania kwalifikacji nauczycielskich uwzględnić również efekty uczenia się ze standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

3. Prawa rządzące prasłowiańskim systemem fonetycznym. Prasłowiański system wokaliczny. – 1 godz.
4. Ewolucja jerów. Zanik i wokalizacja jerów. Odchylenia od procesu rozwoju jerów: wyrównania analogiczne, rozwój jerów w sąsiedztwie „j”, inne zjawiska. Skutki ewolucji jerów w języku polskim. – 8 godz.
5. Przegłos lechicki i polski. Odstępstwa od przegłosu. – 2 godz.
6. Rozwój samogłosek nosowych w języku polskim. – 2 godz.
7. Rozwój grup tort, tolt, *tert, *telt oraz nagłosowych *ort, *olt w języku polskim. – 2 godz.
8. Rozwój sonantów w języku polskim – 3 godz.
9. Źródła polskiego iloczasu. – 2 godz.
10. Prasłowiański system konsonantyczny – wprowadzenie. – 1 godz.
11. Psł. palatalizacje spółgłosek tylnojęzykowych. Rozwój połączeń spółgłosek z jotą. – 5 godz.
12. Polska palatalizacja spółgłosek przedniojęzykowych przed samogłoską lub jerem. – 1 godz.
13. Rozwój r miękkiego. Palatalizacja spółgłosek wargowych; l epentetyczne. Dyspalatalizacje, powstanie spółgłosek funkcjonalnie miękkich. – 2 godz.
14. Prasłowiańskie deklinacje tematyczne – kryteria wyodrębniania. Proces kształtowania się deklinacji rodzajowych w języku polskim – 2 godz.
15. Zmiany doboru końcówek w odmianie rzeczowników. Fleksyjne wyróżnianie rzeczowników męskożywotnych i męskoosobowych. Zmiany końcówek w obrębie przypadków, rodzajów, liczb, części mowy. – 2 godz.
16. Wyrównania w tematach fleksyjnych. Osobliwości w odmianie rzeczowników – ślady liczby podwójnej, odmiana rzeczowników zbiorowych typu bracia. – 2 godz.
17. Prasłowiańska podstawa rozwojowa polskiego systemu koniugacyjnego. Zmiany w obrębie form czasu teraźniejszego. – 2 godz.
18. Podział na imiesłowy dawniej i dziś. – 2 godz.
19. Rozwój polskiego systemu fleksyjnego, główne tendencje rozwojowe. – 2 godz.

B. Problematyka ćwiczeń audytoryjnych, konwersatoryjnych, laboratoryjnych, zajęć praktycznych

Treści merytoryczne
1. Język praindoeuropejski, rodziny języków indoeuropejskich, język prasłowiański. Drzewo genealogiczne języka polskiego. Alfabet łaciński. – 4 godz.
2. Najstarsze zabytki języka polskiego, rozwój polskiej grafii – analiza tekstów. – 4 godz.
3. Prasłowiański system fonetyczny - prawo sylaby otwartej, korelacja miękkości, struktura sylaby psł. – 2 godz.
4. Ewolucja jerów: wokalizacja i redukcja na gruncie polskim. – 2 godz.
5. Konsekwencje zaniku jerów w języku polskim. – 2 godz.
6. Przegłos i jego konsekwencje w języku polskim *e : o. *ě : a. – 2 godz.
7. Rozwój samogłosek nosowych w dobie staropolskiej i średniopolskiej. – 2 godz.
8. Metateza psł. grup or, ol, er el w języku polskim – ćwiczenia ze słownikiem etymologicznym. – 2 godz.
9. Źródła polskiego iloczasu – wzdłużenie zastępcze, kontrakcje i inne zjawiska. Losy kontynuantów samogłosek długich w języku literackim i w gwarach. – 2 godz.
10. Przedpolski system konsonantyczny. – 1 godz.
11. Prasłowiańskie procesy palatalizacyjne. – 4 godz.
12. Procesy palatalizacyjne i dyspalatalizacyjne w języku polskim. Rozwój grup spółgłoskowych: dysymilacje i uproszczenia. – 3 godz.

13. Trójczłonowa struktura morfologiczna wyrazów – rola przyrostków tematycznych. Podział na deklinacje psł. – 2 godz.
14. Ewolucja systemu fleksyjnego: powstanie struktury dwuczłonowej Proces kształtowania się polskich deklinacji rodzajowych – 2 godz.
15. Zmieniające się kryteria doboru końcówek w odmianie rzeczowników- 1 godz.
16. Fleksyjne wyróżnianie rzeczowników męskożywotnych i męskoosobowych. Przenoszenie końcówek w obrębie przypadków, rodzajów, liczb, części mowy, Osobliwości w odmianie rzeczowników. – 3 godz.
17. Prastłowiańska podstawa rozwojowa polskiego systemu koniugacyjnego. Zmiany w obrębie form czasu teraźniejszego. – 2 godz.
18. Kategoryzacja imiesłówów dawniej i dziś. Rozwój czasu przeszłego w języku polskim.- 3 godz.
19. Kolokwium zaliczeniowe (po pierwszym i drugim semestrze) – 2 godz.

### 3.4 Metody dydaktyczne

**Wykład** – wykład problemowy, wykład z prezentacją multimedialną;

**Ćwiczenia** - analiza i interpretacja tekstów źródłowych, rekonstrukcja form psł. wyrazów, praca w grupach.

## 4. METODY I KRYTERIA OCENY

### 4.1 Sposoby weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody oceny efektów uczenia się (np.: kolokwium, egzamin ustny, egzamin pisemny, projekt, sprawozdanie, obserwacja w trakcie zajęć)	Forma zajęć dydaktycznych (w, ćw, ...)
EK_01	EGZAMIN PISEMNY	W.
EK_01	OBSERWACJA I OCENA PODCZAS ZAJĘĆ, TESTY CZĄSTKOWE I KOLOKWIMUM ZALICZENIOWE	ĆW
EK_02	EGZAMIN PISEMNY	W
EK_02	OCENA WYKONYWANYCH ĆWICZEŃ PODCZAS ZAJĘĆ, KOLOKWIMUM	ĆW.
EK_03	EGZAMIN PISEMNY	W
EK-04	OBSERWACJA I OCENA PODCZAS ZAJĘĆ, TESTY CZĄSTKOWE I KOLOKWIMUM ZALICZENIOWE	CW.

### 4.2 Warunki zaliczenia przedmiotu (kryteria oceniania)

<p><b>Ocena z egzaminu</b> - testu egzaminacyjnego:</p> <p>50% poprawnych odpowiedzi – ocena niedostateczna  51% - 70% poprawnych odpowiedzi – ocena dostateczna  71% - 90% poprawnych odpowiedzi – ocena dobra  91% - 100% poprawnych odpowiedzi – ocena bardzo dobra</p> <p><b>Ocena z ćwiczeń:</b>  Ustalenie oceny zaliczeniowej na podstawie:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ocen częściowych z testów sprawdzających przyswojenie wiedzy na poszczególnych</li> </ul>
---

etapach kształcenia;(30% ostatecznej oceny)

- testu podsumowującego stan wiedzy na koniec semestru (45% ostatecznej oceny)
- oceny aktywności na zajęciach. (25% ostatecznej oceny)

## 5. CAŁKOWITY NAKŁAD PRACY STUDENTA POTRZEBNY DO OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH EFEKTÓW W GODZINACH ORAZ PUNKTACH ECTS

Forma aktywności	Średnia liczba godzinna zrealizowanie aktywności
Godziny kontaktowe wynikające z harmonogramu studiów	45 W + 45 ćw.
Inne z udziałem nauczyciela akademickiego (udział w konsultacjach, egzaminie)	20
Godziny niekontaktowe – praca własna studenta (przygotowanie do zajęć, kolokwium, egzaminu, napisanie referatu itp.)	90
SUMA GODZIN	200
<b>SUMARYCZNA LICZBA PUNKTÓW ECTS</b>	<b>8</b>

- Należy uwzględnić, że 1 pkt ECTS odpowiada 25-30 godzin całkowitego nakładu pracy studenta.

## 6. PRAKTYKI ZAWODOWE W RAMACH PRZEDMIOTU

wymiar godzinowy	Nie dotyczy
zasady i formy odbywania praktyk	Nie dotyczy

## 7. LITERATURA

### Literatura podstawowa:

Podręczniki (wykaz wspólny dla wykładu i ćwiczeń)

K. Długosz-Kurczabowa, S. Dubisz, *Gramatyka historyczna języka polskiego. Podręcznik dla studentów polonistyki*, Warszawa 1998 i następne wydania.

M. Kułakowska, A. Myszka, *Na tropach przeszłości języka. Fonetyka*, Rzeszów 2013.

Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1981.S.

Rospond, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1971 i następne wydania

J. Strutyński, *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego*, Kraków 1993 i następne wydania.

Zbiory tekstów i ćwiczeń (wykaz tylko dla ćwiczeń)

W. R. Rzepka, W. Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984.

S. Vrtel-Wierczyński, *Wybór tekstów staropolskich. Czasy najdawniejsze do*

roku 1543. Warszawa 1963 i następne wyd.

Słowniki (wykaz wspólny dla wykładu i ćwiczeń)

A. Bańkowski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I, Warszawa 2000 i nast.

A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa 1957 i wyd. nast.

W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków 2005.

S. Reczek, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*. Wrocław 1968

#### **Literatura uzupełniająca:**

Cz. Bartula, *Gramatyka języka staro- cerkiewno - słowiańskiego z ćwiczeniami*, Kielce 1976.

Cz. Bartula, *Podstawowe wiadomości z gramatyki staro - cerkiewno - słowiańskiej na tle porównawczym*, Warszawa 1981.

A. Grybosiova, *Rozwój funkcji składniowej imiestwów nieodmiennych w języku polskim. Związki z nomen*. Wrocław 1975.

Z. Kempf, *Polskie pokłosie II deklinacji. Odmiana rzeczowników typu bór, lud, pan w staropolszczyźnie*. Język Polski LIV, 1974.

K. Kleszcz, *Błąd z perspektywy historii języka [w:] Kultura mówienia dawniej i dziś*, red. M. Kułakowska, A. Myszka, Rzeszów 2014.

M. Kułakowska, *Rozwój palatalności spółgłosek przedniojęzykowych [w:] Kultura mówienia dawniej i dziś*, red. M. Kułakowska, A. Myszka, Rzeszów 2014.

*Kultura mówienia dawniej i dziś. Propozycje, scenariusze, ćwiczenia*, red. M. Kułakowska, A. Myszka, Rzeszów 2014.

A. Kowalska, *Ewolucja analitycznych form czasownikowych z imiestwem na -ł- w języku polskim*. Katowice 1977.

M. Kucala, *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny*. Wrocław 1978.

E. Oronowicz-Kida, A., Myszka, 2018 „Na tropach przeszłości języka” – czy gramatyka historyczna może być interesująca dla podejmujących studia polonistyczne, (w:) *Historia języka XXI wieku. Stan i perspektywy*, red. M. Pastuch, M. Siuciak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, ISSN 0208-6336, ISBN 978-83-226-3137-9 (wersja drukowana), ISBN 978-83-226-3138-6 (wersja elektroniczna), Katowice, s. 589-598.

Z. Stieber, *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*. Warszawa 1979.

W. Taszycki, *Odmiana rzeczowników typu sędzia, sędziego... w perspektywie historycznej*. Kraków 1964. Przedruk: *Rozprawy i studia polonistyczne IV*. Wrocław 1968.

Akceptacja Kierownika Jednostki lub osoby upoważnionej